

УДК 378.347.156

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ЗАСТОСОВУВАТИ СПЕЦЗАСОБИ ТА ЗБРОЮ МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ-ПРИКОРДОННИКАМИ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЇХ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ

Волошин Володимир Дмитрович
м.Хмельницький

Представлена стаття присвячена проблемам професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, зокрема такому її компоненту, як вогнева підготовка. Автор здійснив аналіз особливостей вогневої підготовки майбутніх фахівців прикордонної служби, і на підставі цього аналізу виділив основні педагогічні умови формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю у процесі професійної підготовки згаданих фахівців.

Ключові слова: вогнева підготовка, спецзасоби та зброя, майбутніх офіцери-прикордонники, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Сучасна Державна прикордонна служба України функціонує в умовах посилення боротьби зі зростанням рівня злочинності в контрольованих прикордонних районах, незаконною міграцією, проявами контрабандної діяльності на державному кордоні України та іншими негативними явищами, що загрожують суверенітету України, територіальній цілісності та недоторканості державного кордону України, а також життю та здоров'ю прикордонників, які виконують наказ на охорону державного кордону, значною мірою обумовлюється рівнем професійної підготовленості офіцера-прикордонника до захисту (оборони) рубежів Батьківщини.

Одним із пріоритетних напрямів підготовки прикордонника до майбутньої професійної діяльності є вогнева підготовка курсантів.

Аналіз останніх досліджень. На сьогоднішній день проблема формування умінь застосування спеціальних засобів та зброї майбутніми офіцерами-прикордонниками, не знайшла свого відображення у дисертаційних дослідженнях. В результаті аналізу наукової літератури, виявлено дослідження науковців, у яких розглядаються проблеми формування підвищення методичної майстерності викладачів вогневої підготовки у ВНЗ правоохоронних органах України (О.Коваль), формування фізичної готовності до застосування силового впливу на правопорушника під час навчання особистої безпеки офіцерів-прикордонників (О.Мозолев), формування безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх співробітників (А.Суббот), проблеми особистої безпеки, правового захисту професійної діяльності правоохоронців (В.Андросюк, В.Білоус, В.Гриценко, Л.Казміренко, П.Мельник, Г.Піскун, В.Пліско та ін.), проблема психологічного забезпечення застосування зброї оперативним працівником (О.Бандурка), також дослідження психологічних аспектів підготовки працівників правоохоронних органів для застосування вогнепальної зброї в екстремальних умовах (Е.Чеботарев), особливості навчання методам ефективного застосування вогнепальної зброї та культури поведінки з нею (В.Гурський, Ю.Зайцев, В.Заболотний), проте не виявлено комплексного дослідження, де б робилась спроба розв'язати проблему формування умінь використання спеціальними засобами та застосування зброї майбутніми офіцерами-прикордонниками.

Метою статті є аналіз змісту основних педагогічних умов формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю та результативності їх експериментальної перевірки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна діяльність прикордонників передбачає реалізацію військових цілей, сформованості військово-організаційних умінь високого рівня, володіння уміннями та навичками використання різних видів озброєння, ведення збройної боротьби.

Зазначені вище особливості, в першу чергу, є пріоритетними для тактичної ланки офіцерів-прикордонників [8].

Фахова підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників є багатоаспектною та містить численну кількість компонентів. Проблема професійної підготовки офіцерських кадрів вітчизняного прикордонного відомства, зокрема такого її виду як вогнева підготовка, є предметом особливої уваги [9]. Поява нових видів озброєння, способів ведення збройної боротьби вимагають:

забезпечення інноваційних підходів щодо реалізації змісту та методики викладання дисциплін, пов'язаних із вогневою підготовкою;

врахування педагогічних та психологічних аспектів впливу у реалізації зазначеної вище підготовки.

Врахування еволюції тактики ведення бойових дій, тенденції зростання та ускладнення оперативно-тактичних функцій офіцерів прикордонної служби обумовило необхідність вивчення нами проблеми удосконалення вогневої підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників [9].

Аналіз наукової педагогічної, психологічної, військової та філософської літератури переконливо доводить відсутність окремих наукових досліджень щодо формування умінь та навичок використання спеціальних засобів та зброї в майбутніх офіцерів-прикордонників [7]. Проте існує низка вагомих суперечностей соціально-економічного, політичного характеру, що мають відношення до представленої нами проблеми:

- вимогами щодо змісту професійної підготовки офіцерських кадрів та недостатньою розробленістю в педагогічній науці теоретичних засад формування спеціальних умінь та навичок, необхідних для успішного вирішення ними завдань професійної діяльності в сучасних умовах;

- зростаючими вимогами щодо рівня вогневої підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників та невідповідністю інформаційно-технологічного та матеріального забезпечення навчально-виховного процесу у вищій військовій школі;

- необхідністю застосування інноваційних педагогічних технологій у вогневій підготовці офіцерів-прикордонників та відсутності належного рівня готовності науково-педагогічного складу ВНЗ до інноваційної педагогічної діяльності.

Загальновідомим є факт існування педагогічних умов необхідного та достатнього виду у навчально-виховному процесі вищої школи, проте при більшому «акценті» на певні педагогічні умови є можливим вирішення тих чи інших дидактичних та виховних проблем [9]. З метою розв'язання суперечностей у запропонованому науковому дослідженні нами виокремлено низку відповідних педагогічних умов:

- забезпечення єдності вогневої, психологічної та правової підготовки;

- оптимізація процесу використання можливостей інноваційних педагогічних технологій;

- забезпечення позитивної мотивації підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників як особистісно-професійної діяльності;

- застосування комплексу інформаційно-технологічного забезпечення вогневої підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників.

Відповідно до першої педагогічної умови (забезпечення єдності вогневої, психологічної та правової підготовки), то варто зупинитись на поясненні змісту понять зазначених видів підготовки.

Вогнева підготовка передбачає вивчення матеріальної частини табелі зброї, заходів безпеки при поводженні з нею, основ стрільби, вдосконалення навичок стрільби, правильного застосування табелі зброї в реальних умовах оперативно-службової діяльності.

Психологічна підготовка (морально-психологічна підготовка) — це комплекс заходів психолого-педагогічного характеру, спрямованих на формування, підтримку і розвиток у працівників професійно важливих психо-логічних та морально-вольових якостей, внутрішнього самоконтролю під час конфліктних ситуацій, комунікативної культури, психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях, позитивної мотивації до обрання безпечних технологій виконання службових завдань.

Правова підготовка — це структурний компонент освіти, процес набуття правових знань, навичок та вмінь, формування поваги до права, закону, прав та свобод людини, відповідних правових орієнтацій та оцінок, правових поведінкових установок та мотивів правомірної поведінки тощо.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що процес формування вмінь застосовувати спецзасоби та зброю залежить не лише від рівня вогневої підготовки, але й від таких особливостей як морально-вольові якості, рівня готовності до екстремальних ситуацій, правові поведінкові установки тощо.

Другою педагогічною умовою є оптимізація процесу використання можливостей інноваційних педагогічних технологій.

Освітні реформи особливого значення набувають у фаховій підготовці майбутніх фахівців. Зокрема, на особливу увагу заслуговує інноваційна діяльність, спрямована на впровадження різних педагогічних інновацій. Вона охоплює всі складові дидактичного процесу: форми його організації, зміст та технології навчання, навчально-пізнавальну діяльність.

Інновації в освітній сфері означають зміну існуючих педагогічних технологій, які використовують у навчально-виховному процесі.

Жодна інновація не виникає самі по собі, а є результатом наукового пошуку, передового педагогічного досвіду окремих науковців або наукових колективів [2].

Детальний аналіз наукової літератури з проблеми інноваційних технологій свідчить про існування різних підходів у їх [6]. За певними підходами за основу взято одні критерії, за іншими - другі. Найважливішим є підхід В. Симоненка [5], який до інноваційних технологій навчання відносить інтерактивні, технологію проектного навчання та комп'ютерні технології.

У запропонованому науковому дослідженні ключовим є метод навчального тренінгу у поєднанні з іншими технологіями, в результаті чого його навчальні, виховні та психологічні можливості зростають.

Змістом третьої умови (забезпечення позитивної мотивації підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників як особистісно-професійної діяльності) є сприяння досягненню успішності у професійній вогневій діяльності майбутніх офіцерів прикордонної служби.

У процесі фахової підготовки майбутніх офіцерів прикордонної служби необхідно стимулювати їх прагнення та активність як суб'єктів навчальної діяльності.

Розробка проблеми мотивації навчальної діяльності має особливе значення, оскільки мотиваційна сфера відіграє провідну роль у розвитку пізнавальних сил та формуванні мотивів та професійних вмінь у діяльності курсантів [1].

Відповідно до четвертої педагогічної умови (застосування комплексу інформаційно-технологічного забезпечення вогневої підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників) варто зазначити, що зазначене забезпечення може бути представлене у якості процесу та результату оптимізації методичного забезпечення освітнього процесу.

Інформаційно-методичне забезпечення як процес є різновидом професійної діяльності щодо створення навчально-методичної продукції, щодо надання методичної допомоги різним категоріям навчального процесу, щодо виявлення, вивчення, узагальнення та поширення позитивного педагогічного досвіду [4].

Інформаційно-методичне забезпечення як результат є системою навчально-програмної документації та навчально-методичних засобів, діагностичних методик та навчальних матеріалів для організації навчального процесу, самоосвітньої діяльності суб'єктів навчання та інтенсифікації діяльності представників науково-педагогічного складу [3].

Навчально-методичне забезпечення можна розглядати у трьох аспектах:

- науковий аспект - як один із напрямків педагогічної науки, що вивчає закономірності процесу навчання та формування особистості майбутнього фахівця;
- прикладний аспект включає укладення навчальних програм, розробку дидактичних матеріалів, професійну підготовку фахівців;
- практичний аспект - розглядає навчально-методичне забезпечення як безпосередню професійну діяльність [4].

Інформаційно-методичне забезпечення процесу формування вмінь застосовувати спецзасоби та зброю включає навчально-методичні комплекси, які забезпечують більш ефективну реалізацію вогневої підготовки майбутніх фахівців.

Метою інформаційно-методичного забезпечення є створення умов щодо постійного удосконалення навчальної діяльності майбутніх офіцерів прикордонної служби, приведення її у відповідність до сучасних досягнень науки та практики, стимулювання інноваційної діяльності педагогів.

Таким чином представлені педагогічні умови формування професійних вмінь та навичок застосування спеціальних засобів та зброї у майбутніх офіцерів-прикордонників дозволять, на нашу думку, удосконалювати вогневу підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників, здійснювати більш широке використання у педагогіці сучасних інноваційних технологій, забезпечити дієвість кредитно-модульної технології навчання, удосконалити систему дидактико-методичного забезпечення навчально-виховного процесу тощо.

З метою перевірки ефективності обґрунтованих педагогічних умов було проведено формувальний етап педагогічного експерименту. Отримані результати свідчать про те, що зміни в експериментальній групі, на відміну від контрольної групи, відбулись за рахунок впровадження у навчальний процес обґрунтованих і реалізованих педагогічних умов і передбачених ними педагогічних форм, методів і засобів. Математичні розрахунки підтвердили, що розподіли курсантів контрольної групи та експериментальної групи за рівнями сформованості вмінь застосовувати спецзасоби та зброю за відповідними критеріями відрізняються між собою на рівні статистичної значущості $p \leq 0,05$, тобто надійність оцінок не менша 95%.

Підбиваючи підсумки експериментального дослідження, необхідно зазначити, що отримані показники не можна віднести тільки на рахунок експериментальних заходів. Вони є результатом усього навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Експеримент виявився додатковим значущим чинником, що сприяв більш успішному процесу формування вмінь застосовувати майбутніми офіцерами-прикордонниками спецзасоби та зброю.

Висновки. Визначення педагогічних умов формування професійних вмінь та навичок застосування спеціальних засобів та зброї у майбутніх офіцерів-прикордонників дозволяє перейти до експериментальних заходів в реальних умовах навчальної діяльності – реалізації і впровадження обґрунтованих педагогічних умов.

Перспективи подальших досліджень. Подальшими перспективними напрямками наукових досліджень може бути аналіз проблем, що ускладнюють реалізацію вогневої підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників; аналіз навчально-матеріальної бази, покликаної забезпечити згаданий процес тощо.

Література та джерела

1. Бодалев А.А. Психология новой эры: компетентность или беспомощность / А.А.Бодалев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psy.1september.ru/2001/47/45.htm>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
2. Вазин К.Я. Модель непрерывного саморазвития человека: авторские программы обучения педагогов нового типа / К.Я.Вазин. - Оренбург: ОГУ, 2012. - 71 с.
3. Карпов Н.С. Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Н.С.Карпов. – К., 2007. – 32 с.
4. Кузь В. Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В.Кузь. – Х., 2005. – 207 с.
5. Ситникова А. Психологические особенности самоопределения на этапе перехода от детства к взрослости: дис. . канд. психол. наук: 19.00.07 / А.Ситникова. - М., 1989. - 161 с.
6. Сластенин В.А. Деятельностное содержание профессионально-личностного развития педагога / В.А.Сластенин // Воспитательная работа в вузе: состояние, проблемы, перспективы развития: материалы Междунар. науч. конф., (Москва, 2-3 апр. 2009 г.). – М.: МАНПО; Ярославль : Ремдер, 2009. – С.3-8
7. Тарнавський М.М. Формування культури управлінської діяльності у майбутніх офіцерів-прикордонників: дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / Тарнавський Марк Мирославович. – Хмельницький, 2001. – 244 с.
8. Томків І.О., Баратюк В.І. та ін. Охорона державного кордону прикордонною заставою. Частина І: Навчальний посібник. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2005. – 300 с.
9. Уліч В.Л. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до управлінської діяльності: дис...канд. пед. наук: 13.00.04 / Уліч Віктор Леонідович. – Хмельницький, 2007. – 172 с.
10. Чернявський, В.А. Удосконалення системи підготовки офіцерських кадрів для Прикордонних військ України: дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / Чернявський Валерій Андрійович. – Хмельницький, 1998. – 231 с.

Представленная статья посвящена проблемам профессиональной подготовки будущих офицеров-пограничников, и в частности такому ее компоненту, как огневая подготовка. Автор провёл анализ особенностей огневой подготовки будущих офицеров-пограничников, и на основе этого анализа выделил основные педагогические условия формирования умений использовать спецсредства и оружие в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов пограничной службы.

Ключевые слова: огневая подготовка, спецсредства и оружие, будущие офицеры-пограничники, педагогические условия.

The article deals with the problems of the future border guard officers' professional training, and with fire training in particular. The author has analyzed the peculiarities of the future border guards' fire training, and, basing on this analysis, he has outlined the main pedagogical conditions of the formation of the skills in special means and weapons using during the professional training of the mentioned specialists. The State Border Guard Service of Ukraine development under conditions of the intensification of the criminality rate increasing fighting in controlled border regions, illegal migration, signs of smuggling activities at the state border of Ukraine and other negative phenomena, which threaten the sovereignty of Ukraine, territorial integrity and inviolability of Ukraine's borders, as well as the lives and health of the border guards, who execute orders on the State border protection, is largely dependent upon the level of the border guard officer professional readiness to protect (defend) the Homeland's frontiers. At the same time the border guard officer doesn't always act professionally competently in extreme situations, not always able to use special means and weapons, because when performing professional duties during peacetime there appears uncertainty in firearm usage. That is why one of the priority directions of the future of border guard preparation for the professional activity is the fire training for cadets.

Key words: fire training, special means and weapons, future border guard officers, pedagogical conditions.